

SOMUNCU BABA'NIN MEZARI ÜZERİNE BAZI TESPİTLER

Orhan ÖZDİL*

Özet

Mezarının nerede olduğu uzun zamandır tartışma konusu olan Somuncu Baba (Şeyh Hamidüddin-i Aksarayî) Osmanlı'nın kuruluşunda emeği geçen manevî liderlerden birisidir. Konu hakkında makaleler ve kitaplar yazılmakta olmasına rağmen mezarının nerede olduğu hususu netleşmemiştir. Konuyla alakalı en önemli çalışmalarda bile mezarının Aksaray'da olduğunu söyleyen belgeler görmezden gelinmiştir. Yine bu çalışmalarda tabakat eserlerinin tarihî olayları anlamada ve anlamlandırmalarda yetersiz olduğu, ciddiye alınacak önemde olmadığı dillendirilmiştir. Biz bu çalışmada görmezden gelinen belgelerin ve en eski tabakat eserlerinin ışığında konuya açıklık getirmek istiyoruz.

Anahtar Kelimeler

Somuncu Baba, Aksaray, Devlet Arşivleri, Tabakat Eserleri

SOME DETERMINATIONS ON SOMUNCU BABA'S GRAVE

Abstract

Somuncu Baba (Şeyh Hamidüddin-i Aksaray), where his grave is, has been an debatable question for a long time, is one of the spiritual leaders who contributed to foundation of Ottoman. Although there are a lot of articles and books written about the issue, the issue of where his grave is, hasn't been clarified. The documents that tell his grave in Aksaray are ignored even in the most serious researches about the issue. Moreover, it has been expressed in these works that works of biographies are incapable of figuring out and interpreting the history, not as significant as to get taken serious. In this study, it is aimed to clinch the argument in the light of the documents often ignored and the work of earliest biographies.

Key Words

Somuncu Baba, Aksaray, State Archives, Biographies

* Tarihçi (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Uzmanı), İstanbul/Türkiye. orhanozdil@hotmail.com

GİRİŞ

Şehirler için manevî mimarlar elbette çok önemlidir¹. Bazı şehirler orada medfun bulunan ya da o şehirde manevî önderlik yapanlarla anılır. Şehir ve manevî şahsiyet denilince akla evvela Hz. Eyyüb-Şanlıurfa, Eyüp Sultan-İstanbul, Mevlana Celâleddin-i Rûmî-Konya, Hacı Bayram-ı Veli-Ankara, Şeyh Edebali-Bilecik, Ukkâşe (Ökkeş) Hazretleri-Gaziantep, Şeyh Hamid-i Veli (Somuncu Baba)-Aksaray ve birçok şehir ile gönül sultanı gelir².

Anadolu'nun İslamlaşmasında katkıları inkâr edilemeyecek derecede âşikâr olan gönül sultanlarına sahip çıkılması, mezarının nerede olduğuyula ilgili hararetle tartışmalar yapılması, hakikatin gün yüzüne çıkması için bilimsel etkinlikler düzenlenmesi elbette sevindiricidir.

Somuncu Baba, Doğu ile Batıyı, ilim ile irfanı, avamla havassı; hicretle veya halvetle hizmeti birlikte yürütmüş büyük bir velidir. Somuncu Baba veya onun gibi birçok evliyâ, veliyullah bizim doğumuzda kalan, aslında vatanımız olan diyarlardan gelen birçok ilim erbabından, muhacirlerden birisidir. Şirvan'dan, Erdebil'den, Buhara'dan, Herat'tan veya Fergana vadisinden Anadolu'yu İslamlaştırmak, gönülleri fethetmek için gelen birçok âlimden, şeyhlerden bir şahsiyettir³.

Mezarı uzun zamandır tartışma konusu olan Şeyh Hamid-i Veli'nin kabriyle alakalı şimdiye kadar birçok eser yayınlanmıştır⁴. Konuyla alakalı akla ilk gelen Ahmet Akgündüz hoca'nın eseridir. Akgündüz, eserinde konunun belgelerle açıklanacağını, tabakat eserlerinin verdiği bilgilerin tartışmaları beraberinde getireceğinden güvenli bilgileri ihtiva edemeyeceğini – neredeyse her ortamda- ifade etmektedir. Buna rağmen muahharın muahharı olan eserdeki “Darende'de medfun” ifadesini de eserinde özellikle zikretmektedir⁵.

Tabakat eserleri, özellikle 14.,15. ve 16. Yüzyıl için birinci derecede kaynaktır. Çünkü mezkûr yüzyıllar hakkında arşivlerde belge yok denecek kadar azdır. Bunun içindir ki, tabakat kitapları oldukça önemlidir. Çalışmamızda tabakat kitaplarından ziyadesiyle istifade edildiği gibi Başbakan-

- ¹ Tank Veliöğlu'nun *Osmanlı'nın Manevî Sultanları* isimli çalışması bu alanda istifade edilebilecek çalışmalardan birisidir.
- ² Emir Sultan ve İsmail Hakkı Bursevî-Bursa, Akşemsettin-Bolu, İbrahim Hakkı Erzurumî-Erzurum, Ahi Evran-Kırşehir, Hacı Bektaş-ı Veli-Nevşehir, Hasan Sezai-Edirne, Ahmed-i Bican-Çanakkale, Abdülvehhab Gazi-Sivas, Abdurrahman Gazi-Bitlis... makalemizin asıl mevzusu Somuncu Baba'nın kabri üzerine tespitlerimiz olduğundan bazı önemli isimleri anmak kâfidir umarız.
- ³ Mehmet Akkuş, “Somuncu Baba Gibi İlim ve İrfan Erlerinin Temel Vasıfları”, *Uluslararası Somuncu Baba Sempozyumu*, Aksaray 2011, s. 56-59.
- ⁴ Objektif bir bakışla yazılmadığı ilk bakışta bile belli olan birçok kitap-kitapçık yayınlanmıştır. Bu eserleri burada zikretmek bile istemiyoruz. İlmî bir değeri olmadığına kanaat getirdiğimiz bu çalışmalar, son dönemin hastalığına yakalanmış olarak, “iki kapak arasında olsun da...” mantığıyla aceleye getirilen, internetten kopyala-yapıştırıla alelacele yapılan çalışmalardır. Ama şu kadarını da söylemeden geçemeyeceğiz ki, tarihî konular duygusallıkla, belgeleri inkâr etmekle aydınlatılmaz. Eğer tarihî konu hakkında söz söylenmek isteniyorsa birinci elden kaynaklardan istifade edilmelidir. Belgeden, metodolojiden uzak olan kitaplar “eser” değil, sadece ve sadece propaganda ya da reklam aracıdır. Biz bu tip çalışmalar için “kâğıt israfı” demekten kendimizi alamıyoruz.
- ⁵ Yazarın iddiaları, ifadeleri makalemizde yeri geldikçe tek tek açıklanacaktır.

lık Osmanlı Arşivi'nde bulunan birçok belge de çalışmada değerlendirilmiştir.

I. SOMUNCU BABA (ŞEYH HAMİDÜDDİN-İ AKSARAYÎ) KİMDİR?

1331⁶ yılında doğan ve 1412 yılında vefat eden Şeyh Hamîdüddin-i Veli hazretleri Anadolu'da yaşamış sûfi ve velilerin en önemlilerinden birisidir. Asıl adı Abdullah olan ve kaynaklarda Somuncu Baba, Ekmekçi Baba, Ekmekçi Koca, Deli Ekmekçi, Şeyh Hamîd-i Aksarayî, Şeyh Hamîdüddin isimleri ile zikredilen Somuncu Baba Kayseri⁷, Aksaray, Bursa ve Darendede ile irtibatlıdır. İlk eğitimini babası Şeyh Şemseddin Musa'dan aldıktan sonra Şam ve Hoy'da eğitimini tamamlamıştır⁸.

Hamîdüddin Aksarâyî, Erdebil Tekkesi'nde seyrü sülûkünü tamamladıktan ve bir süre inziva hayatı yaşadıkdan sonra şeyhinin emriyle Anadolu'ya dönüp Bursa'ya yerleşti. Sarı Abdullah Efendi, Alâeddin Erdebîlî'nin Somuncu Baba'ya hilâfet verip Anadolu'ya gönderirken yanındakilere, "Diyâr-ı Acem'de emanet olarak bulunan esrâr-ı ilâhiyye onunla birlikte diyâr-ı Rûm'a intikal etti" dediğini rivayet eder⁹.

Daha sonra Bursa'ya yerleşen Somuncu Baba, Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid'in isteği üzerine Bursa'daki Ulucami'de vaazlar vermiştir. Bu vesile ile Bursa halkı arasında tanınmış ve takdir görmüştür. Somuncu Baba, bu şekilde halk içine karışıp melâmîmeşrep bir hayat sürmekte iken Ulucami'nin açılışı sırasında Emîr Sultan tarafından hükümdarla (Yıldırım Bayezid) tanıştırılmıştır. Kaynakların ifadesine göre, hükümdarın damadı olan Emîr Sultan kendisine yapılan hutbe okuma teklifini, "Gavs-ı a'zam şu anda bu şehirdedir, onların mübarek varlığı varken halka nasihat ve hitap etmeyi bize teklif etmek münasip değildir" diyerek reddetmiş ve bu görevin Somuncu Baba'ya verilmesini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid, cuma namazını kıldırma ve hutbe okuma görevini Somuncu Baba'ya tevcih edince o da mecburen hutbeye çıkmak zorunda kalmış, namazdan

⁶ Somuncu Baba'nın Kayseri'de 730/1331 tarihlerinde dünyaya gelmiş olabileceği ileri sürülmüştür. Nevzat Topal, s. 103. Bazı araştırmacılar bu tarihin 1349 olabileceğini belirtmektedirler. Bkz. Emek Uşenmez, Somuncu Baba ve Kur'an-ı Kerim Tercüme-Tefsir Meselesi, *Uluslararası Somuncu Baba Sempozyumu*, Aksaray 2011, s. 232.

⁷ Abdurrahman el-Askerî'ye ait olan tabakat kitabında doğum yerinin Aksaray olduğu yazmaktadır. bkz. İsmail Erünsal, "Yeni Bir Kaynağın Işığında Somuncu Baba", Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı, s.298-318. Fakat neredeyse tüm kaynaklar Kayseri'de doğduğunda hemfikirler. Somuncu Baba, Kayseri'nin Akçakaya köyünde doğmuştur. Anadolu'yu manevî fetih için gelen Horasan erenlerinden Şemseddin Musa Kayseri'nin oğludur. Süleyman Doğan, "Somuncu Baba'nın Eğitim Metodu", *Uluslararası Somuncu Baba Sempozyumu*, Aksaray 2011, s. 178.; İFehmi Öztürk, *Darendede Tarihî*, s. 5.

⁸ Ali Bakkal, "Somuncu Baba'nın Yaşadığı Dönemde Anadolu'da Yaşayan Âlim Ve Sûfilerin Müsbet İlimlerle İlişkisi", *Uluslararası Somuncu Baba Sempozyumu*, Aksaray 2011.

⁹ Haşim Şahin, Somuncu Baba, s. 377.

sonra verdiği vaazda Fâtiha sûresini yedi farklı şekilde tefsir ederek Molla Fenârî'nin karşılaşmış olduğu bir güçlüğü de halletmiştir¹⁰.

Bu olayın ardından sırrının açığa çıkması, halk ve iktidar nezdinde tanınan bir şahsiyet haline gelmesi, kendisine yönelik ilginin gitgide artması, halkın arasına karışıp sakin bir hayat sürmeyi daha çok tercih eden Somuncu Baba'yı bunalttı ve çareyi Bursa'dan ayrılmakta buldu. Bursa'dan ayrılan Somuncu Baba Adana, Şam ve Mekke'ye gitmiştir. Birkaç yıl kadar Anadolu'dan uzak kaldığı anlaşılan Somuncu Baba, nihaî olarak Aksaray'a yerleşmiş ve 1412 yılında burada vefat etmiştir. Hazretin çağına en yakın kaynaklarının verdiği bilgilere göre Somuncu Baba'nın kabri Aksaray'dadır. Somuncu Baba'nın soyu da Aksaray'da yaşamış olan oğlu Baba Yusuf-ı Hakikî'den devam etmiş¹¹ ve günümüze ulaşmıştır¹².

II. SOMUNCU BABA HAZRETLERİNE DAİR TABAKAT KİTAPLARI VE VERDİĞİ BİLGİLER

1412 yılında ölen Somuncu Baba hakkındaki ilk kayıtlar, bu zatın vefatından 66 yıl sonra yazılmıştır. 1492 yılında ölen İranlı mutasavvıf ve şair Molla Abdurrahman-ı Camiî'nin, 1478 yılında Farsça olarak kaleme aldığı *Nefehatü'l-Üns min-Hazeratü'l-Kuds* adlı eserinde Şeyh Hamîd'in Aksaray'da medfun olduğu yazılıdır¹³. Arapça, Fransızca ve İspanyolca'ya tercüme edilmiş olan Molla Camiî'nin bu eseri, henüz Türkçe'ye çevrilmemiştir.¹⁴ Bu eserin Ali Şir Nevaî tarafından genişletilerek 1495'te Çağatay Türkçesi'ne tercüme edilen *Nesayimü'l-Mehabbe min-Şemayimi'l-Fütüvve* adlı versiyonu ise 1979 yılında günümüz Türkçesi'ne aktarılmıştır.¹⁵

¹⁰ Şahin, Somuncu Baba, s. 377.

¹¹ Sanat tarihçisi Prof. Dr. Bekir Deniz, yaklaşık olarak yirmi senedir Aksaray'da arkeolojik kazılar yapmaktadır. Bu çalışmalarında elde ettiği bilgilerin bir kısmı konumuzla alakalıdır. Özellikle Somuncu Baba'nın büyük oğlu olan Yusuf Hakikî nesliyle alakalı mezar taşlarını tespit etmiş ve yayınlamıştır. İlk yayınlarından birisi olan makalesinde mezar taşlarının önemine dikkatleri çekmiştir. Bulmuş olduğu mezar taşlarını da belgelerle mukayese etmiştir. Bekir Deniz hoca, bugün hayatta olmayan Yusuf Hakikî neslinden merhum Abdurrahman Güzel'den epeyce belge ve bilgi almıştır. Deniz'in makalesindeki ifadeler şöyledir: "Bu belgelere göre Somuncu Baba ve oğlu Baba Yusuf Hakikî bu hangahta oturmuşlar, Baba Yusuf Hakikî ve torunlarının mütevellisi olduğu vakıf malları 1925 yıllarına kadar bu soydan gelenler tarafından yönetilmiştir. Hangah'ın bir şeyhi ve dokuz müridinin bulunduğu, Fatih devrinde vakıflarının Baba Yusuf II. Bayezid döneminde Şeyh Evhadü'd-din ve Şeyh Safi tarafından idare edildiğini, III. Murad zamanında da Kanuni dönemindeki vakıfların korunduğunu ve şeyhliğini Mehmed ve Hasan'ın yaptığını, II. Mustafa zamanında vakıflarının aynı şekliyle devam ettiğini, II. Mahmut, I ve III. Ahmet, III. Selim, Sultan Abdülaziz, I ve II. Abdulhamit dönemlerinde mevcut olduğunu öğreniyoruz. Sultan Abdülaziz (1861-1876) zamanında vakıflarını Seyid Hafız Yusuf tarafından yürütüldüğünü ve aynı kişinin, Şeyh Hamid-i Veli tarafından yaptırılan Cami'nin imamlığını da yaptığını, daha sonra bu görevi aynı soydan Nasuh Halife ve Ali'ye devrettiğini, vakıfların Sultan Abdülhamid zamanında da Süleyman, Esseyid Abdullah, Yahya, Mehmed Behçet, Hüseyin, Ömer ve Abdülvahid tarafından yürütüldüğünü belgelerden öğrenilmektedir". Bekir Deniz, Şeyh Hamidi Veli ve Aile Mezarlığı, s. 143-144.

¹² Somuncu Baba'nın hayatı hakkında daha geniş malumat için bkz. Haşim Şahin, "Somuncu Baba", *DİA*, c. 37 (2009), s. 377-378 ve Akmet Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Alisi*, İstanbul, 1992. İlk baskısı 1992 yılında yapılan bu kitabın genişletilmiş son baskısı ise 2009 yılında yayınlanmıştır.

¹³ Şahin, Somuncu Baba, s. 377.

¹⁴ Molla Abdurrahman-ı Camiî'nin bu eseri hakkında daha geniş malumat için bkz. Süleyman Uludağ, "Nefehâtü'l-Üns", *DİA*, c. 32, (2006), s. 521-522.

¹⁵ Ali Şir Nevaî, *Nesayimü'l-Mehabbe min-Şemayimi'l-Fütüvve*, haz. Kemal Eraslan, İstanbul, 1979.

Somuncu Baba'nın kabrine dair ilk Türkçe bilgi Lamiî'ye aittir. Molla Camiî'nin Farsça eserini okuyan ve daha da genişleterek 1521 yılında Osmanlı Türkçesi'ne çeviren Lamiî Mahmud Çelebi'nin¹⁶ (ö. 1532) *Tercüme-i Nefâhatü'l-Üns* adlı eserinde, “Şeyh Hamîd, Kayseri şehrinde ve kabri müteberrekleri Aksaray'dadır ki Bağdad gibi burc-ı evliyadır” denilmekte¹⁷ ve Somuncu Baba'nın hayatı ve faaliyetleri hakkında kısa bilgiler verilmektedir. Orijinal yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan ve 1854 yılında matbu olarak basılan Lamiî'nin bu eseri, günümüz harflerine çevrilerek iki farklı yayınevi tarafından neşredilmiştir.¹⁸

16. yüzyıl mutasavvıfı Abdurrahman el-Askerî'ye ait *Miratü'l-Işk* adlı eser Somuncu Baba hazretlerinin nerede medfun bulunduğu ile ilgili en önemli kaynaklarımızdan biridir. İsmail Erol Erünsal tarafından bilim dünyasına tanıtılan¹⁹ bu eserde, “Şeyh Hamid'in mevlûdları Aksaray'dır, ravza-i mübârekeleri dahi şehir üzerinde olan kızıl depenin üstündedir” şeklinde geçen kayıt, Somuncu Baba'nın kabrinin Aksaray'da olduğu açıkça belirtilmektedir. Abdurrahman el-Askerî'ye ait *Miratü'l-Işk* adlı bu Osmanlıca yazma eser, yine Erünsal tarafından hazırlanarak 2003 yılında TTK tarafından basılmıştır.²⁰

Meşhur Osmanlı âlimi Taşköprizade Ahmed Efendi'nin²¹ (ö. 1561) 1558 yılında Arapça olarak kaleme aldığı Osmanlı âlimleri ve şeyhlerine dair *eş-Şekâiku'n-Numaniye fi-Ulemai'd-Devleti'l-Osmaniye* adlı biyografik eserinde,²² Şeyh Hamîd'in Aksaray'a yerleşerek burada vefat ettiği ve Aksaray'da defn olunduğu söylenmektedir. Orijinal yazma nüshaları bir çok kütüphanede mevcut olan Taşköprizade'nin bu eseri, 1985 yılında Ahmed Suphi Furat tarafından Türkçe'ye çevirilerek yayınlanmıştır.²³

Taşköprizade'nin söz konusu eseri Mehmed Mecdî Çelebi (ö. 1591)²⁴ tarafından 1587 yılında Osmanlı Türkçesi'ne tercüme edilmiştir. Padişah III. Murad'a takdim edilen *Hadâiku's-Şekâik* adlı bu çeviri eserde, Aksaray'a yerleşen Somuncu Baba hakkında *merhûm Şeyh hazretleri Aksaray'da vefât*

¹⁶ Lamiî Mahmud Çelebi'nin hayatı ve eserleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Günay Kut, “Lamiî Çelebi”, *DİA*, c. 27, (2003), s. 96-97.

¹⁷ Lamiî, *Tercüme-i Nefâhatü'l-Üns*, v. 46b, Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Yazmaları, No. 27.

¹⁸ Marifet Yayınları tarafından 1993'te ve Huzur Yayınları tarafından 2011'de neşredilen *Nefâhat Tercümesi*, bu yayınlarda Abdurrahman-ı Camiî'nin eseri olarak gösterilmektedir.

¹⁹ İsmail Erol Erünsal, “Abdurrahman el-Askerî's Miratü'l-Işk: A New Source for the Melâmî Movement in the Ottoman Empire during the 15th and 16th Centuries”, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 84, Wien 1994, s. 95-115 ve İsmail Erol Erünsal, “Yeni Bir Kaynağın Işığında Somuncu Baba”, *Ekrem Hakkı Ayverdi Hâtıra Kitabı*, İstanbul Feth Cemiyeti, İstanbul 1995, s. 298-314.

²⁰ İsmail Erol Erünsal, *XV-XVI. Asır Bayramı Melâmiğî'nin Kaynaklarından Abdurrahman el-Askerî'nin Miratü'l-Işk'ı / Abdurrahman el-Askerî*, Ankara, 2003.

²¹ Taşköprizade'nin hayatı ve eserleri için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Taşköprizade Ahmed Efendi”, *DİA*, c. 40 (2011), s. 151-152.

²² Bu tercüme hakkında bkz. Abdülkadir ÖZCAN, “Eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye”, *DİA*, c. 38(2010), s. 485-486.

²³ Taşköprizade, *eş-Şekâiku'n-Numaniye fi-Ulemai'd-Devleti'l-Osmaniye*, yay. Ahmet Suphi Furat, İstanbul, 1985.

²⁴ Mecdî'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Abdülkadir ÖZCAN, “Mecdî, Mehmed”, *DİA*, c. 28 (2003), s. 228-229.

edüüb onda defn olundu, mezâr-ı şerîfi âmme-i âlemyânun ortasında yümn ü bereket ile ma'rûf ü mezkûr ve meşâhid-i merâkûd-ı enbiyâ gibi meşhûrdur ifadeleri geçmektedir.²⁵ Somuncu Baba'nın mezarının Aksaray'da bulunduğunu açıkça kaydeden Mecdî'nin bu eseri, 1852 yılında matbu olarak basılmış ve Abdülkadir Özcan tarafından günümüz harflerine çevrilerek 1989 yılında yayınlanmıştır.²⁶

Ünlü Osmanlı müfessiri ve şairi Bursalı İsmail Hakkı'nın²⁷ (ö. 1725) kaleme aldığı *Silsilenâme-i Celvetiyye* adlı eserde Somuncu Baba'nın Bursa'dan ayrılarak Aksaray'a yerleştiği ve burada kaldığı anlatılır. Eserdeki ifadeler şu şekildedir: *Şeyh Hamîd'in pederi Şemseddin Musa Kayseriyelidir, Şeyh Hamid'e "Hamîdüddin" dahi derler, Aksaray'da sâkin olmuşdur ... Şeyh Hamîd ol gece merkebine süvâr olub [Bursa'dan] Aksaray tarafına gitmiş ve orada ihtifâ etmiştir* (gizlenmiştir).²⁸ Yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan ve 1874 yılında Osmanlıca matbu baskısı yapılan bu eser, henüz günümüz Türkçesi'ne çevrilmemiştir.

Osmanlı müellifi sûfî Harizîzâde Mehmed Kemaleddin'in²⁹ (ö. 1882), 1879 yılında tamamladığı ve Arapça olarak kaleme aldığı üç ciltlik *Tibyânü'l-Vesâilü'l-Hakâik*³⁰ adlı tarikatlar ansiklopedisinde de Somuncu Baba'nın mezarının Aksaray'da olduğu söylenmektedir. Eserde Somuncu Baba'nın Bursa'dan ayrıldıktan sonra Hacı Bayram'la birlikte Şam'a gittiği, ardından Mekke'ye geçtiği, burada üç yıl kaldıktan sonra da Aksaray'a yerleştiği ve Aksaray'da 1412 yılında vefat ettiği anlatılmaktadır.³¹ Orijinal yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde olan Harizîzâde'nin bu Arapça eseri, henüz Türkçe'ye çevrilmemiştir.

Konumuzla ilgili olarak alıntılar yaptığımız yukarıdaki eserler, literatürde "tabakat kitapları" yani biyografik eserler olarak adlandırılır.³² Bu eserlerin yazılma tarihleri dikkate alındığında,³³ Somuncu Baba hakkında en eski bilgilerin bu kitaplarda olduğu anlaşılmaktadır. İstifade ettiğimiz söz konusu tabakat kitaplarında veya bu türden başka eserlerde, Somuncu Baba'nın kabrinin Darende'de olduğuna dair herhangi bir malumat bulun-

²⁵ Mehmed Mecdî Çelebi, *Hadâiku'ş-Şekâik (Tercüme-i Şekâik)*, v. 78a-79b, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal Yazmaları, No. 858.

²⁶ *Hadâiku'ş-Şekâik*, haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul, 1989.

²⁷ İsmail Hakkı Bursevî'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Ali Namlı, "İsmail Hakkı Bursevî", *DİA*, c. 23 (2001), s. 102-106.

²⁸ İsmail Hakkı Bursevî, *Silsilenâme-i Celvetiyye*, v. 63a-65b, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Yazmaları, No. 230

²⁹ Harizîzâde'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Yakup Çiçek, "Harizîzâde", *DİA*, c. 16 (1997), s. 192-193.

³⁰ Eser hakkında daha geniş malumat için bkz. Yakup Çiçek, "Tibyânü'l-Vesâilü'l-Hakâik", *DİA*, c. 41 (2012), s. 128-129.

³¹ Harizîzâde, *Tibyânü'l-Vesâilü'l-Hakâik*, v. 173a, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi Yazmaları, N. 430.

³² Çok geniş bir kavramı ifade eden tabakat eserleri ve tabakat geleneği hakkında daha fazla malumat için bkz. İsmail Durmuş, Abdülhamit Birşik, Mehmet Efendioğlu, Eyyüp Said Kaya, Mustafa Öz, Reşat Öngören, Casim Avcı ve Abdülkadir Özcan, "Tabakat", *DİA*, c. 39 (2010), s. 288-301.

³³ Carnî (1478), Lamiî (1521), Askerî (1550'ler), Taşkôprizade (1558), Mecdî (1587), Bursevî (en geç 1725) ve Harizîzâde (1879).

mamaktadır. Öte yandan Somuncu Baba'nın mezarı hakkında Aksaray'da olduğu yönünde kesin bir bilgi vermeyen eserlerde yine Darende'ye dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.³⁴ Bununla beraber konumuzla ilgili olarak Darende ihtimalini ortaya çıkaran bazı Osmanlı Arşiv belgeleri bulunmaktadır.

Öte yandan Somuncu Baba'nın Malatya'nın Darende ilçesinde medfun olduğu, orada türbesinin bulunduğu ve Darende'de vefat eden Halil Taybî isimli bir başka evladından soyunun devam ettiği belirtilmektedir.³⁵ Somuncu Baba ile ilgili olarak müstakil bir eser kaleme almış bulunan Ahmet Akgündüz, söz konusu kitabında Somuncu Baba'nın muhtemelen Darende'de medfun olduğunu belirtmekte, Aksaray ihtimalini göz ardı etmektedir.³⁶ Nitekim Somuncu Baba ile ilgili olarak 2011 yılında Aksaray'da gerçekleşen bir sempozyumda açılış konuşması yapan Akgündüz bu fikrini yinelemiştir. Akgündüz bahsi geçen konuşmasında, Somuncu Baba'ya dair en erken bilgi veren tabakat kitaplarında hazretin Aksaray'da medfun olduğu kayıtlarının yer aldığını zikretmektedir. Bununla beraber konumuzla ilgili olarak geç dönem eserlerden biri (18. Asrın ilk yarısı) olarak karşımıza çıkan Bursalı İbrahim Hakkı'ya ait *Silsilename-i Celvetiye* adlı eserinde geçen, *Aksaray tarafına gitmiş ve orada ihtifa etmiştir* ifadesini vererek İbrahim Hakkı'nın "konuyu fevkalade bir neticeye bağladığını" belirtmektedir. Bu ifadeleri ile Akgündüz, hazretin kabrinin Aksaray'da olmasının şüpheli olduğunu ima etmektedir. Bununla beraber Akgündüz, söz konusu eserden çok zaman önce yazılmış tabakat kitaplarındaki Aksaray kaydını yok saymaktadır.³⁷ Akgündüz, eserinde ve birçok konuşmasında tabakat kitaplarının

³⁴ Tabakat ve tarih kitaplarında Somuncu Baba'nın mezarının Darende'de olduğuna dair bir bilgi olmadığı, Ahmet Akgündüz tarafından da ifade edilmektedir. Bkz. *Somuncu Baba ve Kültür Çevresi Uluslar Arası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, ed. Ali Çavuşoğlu, Ankara, 2011, s. 19; Ahmet Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Nesebi Alisi*, İstanbul, 2009, s. 85-86.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz., Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Nesebi Alisi*, Somuncu Baba ile ilgili yaptığı araştırmaları ile bilinen Haşim Şahin, hazretin Halil Taybî isimli bir oğlu olduğuna dair bilgilerin geç döneme ait arşiv kayıtlarında var olduğunu, bununla beraber adı geçen kişinin gerçekliği hakkında yeterli bilgi bulunmadığını belirtmektedir, bkz. Haşim Şahin, "Somuncu Baba", *DA*, c. 37 (2009), s. 378

³⁶ Akgündüz, Darende'de kabir ihtimalini yüzde 90 gibi sayısal değerlerle ifade etmiştir. Buna İsmail Erünsal itiraz etmiştir, Erünsal, *Somuncu Baba*, s.312. İtiraz edenlerden birisi de Bekir Deniz hocadır. Makalesindeki ifadeleri aktarmanın isabetli olacağı kanaatindeyiz: "1993 yılı kazısı sırasında, Hangahın yakınındaki Somuncu Baba aile mezarlığından (üçler mezarlığı) Somuncu Baba'nın torunlarına ait 12 adet mezar taşı ortaya çıkartılmıştır: Bulduğumuz bu taşlar Somuncu Baba ve torunlarının Aksaray'da yaşadığını, mezarlarının Aksaray'da olduğunu belgeleyen somut vesikelerdir. Hiçbir yazılı belge mezar taşları kadar güvenilir değildir. Yaşadığı ileri sürülen hiç bir şehirde Somuncu Baba'nın torunlarına ait mezar taşı yoktur. Buna rağmen, Somuncu Baba'nın %90 ihtimalle Darende'de medfun olduğunu söylemek büyük bir yanlıdır". Deniz, *Somuncu Baba ve Aile Mezarlığı*, s. 156.

³⁷ Ahmet Akgündüz 2011 yılında Aksaray'da düzenlenen Uluslararası Somuncu Baba sempozyum açılış konuşmasında özellikle belgelerin bu işi çözeceğine atıfta bulundu. Biz özellikle bu konuşmada tabakat kitaplarından bahsedilmeysiğini ve de bu işin yalnızca belgelerle çözülebileceğini ifade eden bölümlerden aktarmalar yapmak istiyoruz: "Bakınız bu önemli bir nokta ve ordan da, burası bir vakia biz, hiçbir ilim adamı, Ahmet Akgündüz de dâhil Halvetilik ve Celvetilik sebebiyle yüzde yüz Somuncu Baba'nın, şuradadır buradadır şeklinde söylemesi mümkün değil, ancak kaynakları konuşturur, belgeleri anlatır, nitekim biz de kitabımızda onu yaptık"... "Akgündüz hiçbir zaman yüzde yüz ispat edemedi; ne zaman ki Somuncu Baba'nın bir diğer neslinin torunu olan Naki Ateş, elindeki 33 ferman, 2000 küsur belge ve 6,5 metrelilik bu eserle geldi ve bu şecere ile şu anda Somuncu Baba'nın 4. bir özelliği çıktı" *Somuncu Baba ve Kültür Çevresi Uluslar Arası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s. 19.

birisi hariç tamamında Somuncu Baba'nın medfun olduğu yer hakkında Aksaray hususunda ittifak ettiklerini kabul ederken, son dönemde yazılmış bir tabakat eserinde³⁸ ise "Somuncu Baba Darende'de medfundur" diyerek, tabakat türü eserden az da olsa istifade edebilme yolunu denemiştir³⁹.

Tarihsel bir sorunu çözmek ve geçmişe ait bir problem üzerinde fikir beyan edebilmek için kaynak eser ya da arşiv belgeleri referans alınmalıdır. Nitekim Somuncu Baba'nın mezarının nerede olduğu hakkında bir şey söyleyebilmek için bu konuda bilgi veren kaynaklara müracaat edilmelidir. Gerçekten kaynakların verdiği bilgiler, Somuncu Baba'nın kabri üzerindeki gölgeyi de ortadan kaldırmaya yeterli görünmektedir.

III. SOMUNCU BABA HAZRETLERİNE DAİR OSMANLI ARŞİVİ BELGELERİ

Osmanlı Arşivi'nde Somuncu Baba'nın mezarının Darende'de olduğunu ifade eden bir adet belge bulunmaktadır.⁴⁰ Bununla beraber Osmanlı Arşivi'nde -son tespitlerimize göre- Şeyh Hamîd adının geçtiği 25 adet belge bulunmaktadır.⁴¹ Söz edildiği üzere bu belgelerden sadece bir tanesinde Darende adı geçerken, diğerlerinin tamamında sadece Aksaray adı geçmek-

³⁸ Bahsedilen tabakat, Hanefi Hoca'nın "Darende Tarihi"dir. Akgündüz, bu eserin hususi nüshasının fotokopisini gördüğünü, orijinalini göremediğini belirtmektedir. Biz de bu eseri merak edip peşine düştük ama yazma halinde bulunan bu esere ulaşamadık. Hulusi Ateş Vakfı yetkililerinin telefonda verdiği bilgiye göre Hanefi Hoca bahse konu çalışmasını 1910 yılında bir rapor şeklinde yazmıştır. Toplamda en fazla 20 sayfa olabileceğini ve tek nüshasının Hulusi Ateş Hocaeîfendi'nin özel kütüphanesinde olduğunu belirttiler. Hanefi hoca'nın da 1920 sonları ya da 1930 başlarında vefat etmiş olabileceğini tahmin ettiler. Bu demek oluyor ki, Akgündüz hoca muahhann muahhan bir kaynağı, hem de 15-20 sayfalık bir raporu "tabakat" olarak zikretmektedir. bkz. Akgündüz, Somuncu Baba, s.15.

³⁹ Aynı dönemde yazılmış ve Aksaray'da kabir görüşünü destekleyen başka bir eser vardır. Fakat biz son dönem olması sebebiyle bu yazma eserden istifade etmeyi tercih etmedik. Mezkur eser Aksaray'ın ilk valisi olan Abdullah Sabri Karter'in notlarıdır. Literatüre "Aksaray Dağarcığı" ismiyle geçmiştir. Karter ve eserleri hakkında uzun süredir çalışmalar yapan tarih araştırmacısı Mustafa Fırat Gül, makaleler ve kitaplar yayınlamıştır. Gül'ün verdiği bilgileri aktarmanın yerinde olacağını düşünüyoruz:

"Aksaray Dağarcığı, 15x22 cm ebatlarında üç ayrı defterden müteşekkildir. Ciltler kahverengi mukavvadır. İçleri, kareli normal defterdir. Birinci cilt iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım, Kapadokya başlığı altında otuz bir (31) sayfadır. Osmanlı Türkçesi ile Abdullah Sabri Karter tarafından yazılmıştır. Bazı özel isimlerin Latincesi de verilmiştir. Birinci cildin ikinci kısmı ise altmış (60) sayfadır. Aksaray'a ait muhtelif vakfiyeler ve hüccetlerin kopyalarından oluşmaktadır. İkinci ciltte ise, Aksaray'daki bir kısmı günümüzde mevcut olmayan muhtelif yapılar hakkında bilgiler ve kitabelerin içeriği verilmiştir. Aksaray Şer'iye Sicili'nden alıntılar yapılmıştır. Eviya Çelebi, İbn-i Battuta gibi Aksaray'ı ziyaret etmiş seyyahların şehir hakkında verdiği bilgiler itibas edilmiştir. Somuncu Baba ve oğlu Yusuf Hakiki Baba hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Üçüncü cilt 137 sayfadır. Bu cildin dili de Osmanlı Türkçesidir. Cildin başında Kamus'ul Alam 'da geçen birkaç maddeden oluşan izahat verilmiştir. Konya (s.6-14), Niğde (s.36-42), Karaman (s.43-48), Sivas (s.49-55) şehirleri hakkında bilgiler verilmektedir. Kapadokya (s.56-107) hakkındaki bilgilere üçüncü ciltte de devam edilmiştir. Son otuz (30) sayfasında ise kurşun kalemle yazılmış muhtelif notlar ihtiva etmektedir". Mustafa Fırat Gül, Feryat ve Çağrı, İz Yayıncılık, 2013, s. 22-26.

⁴⁰ Ahmet Akgündüz, Aksaray'da medfun olduğunu belirten tek bir belge olduğunu iddia etmektedir. Bkz. Ahmet Akgündüz, Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Alisi, s. 85 ve 340; Darende'de mezar olduğunu belirten bizim tespit ettiğimiz belge ise BOA, DH.MKT, 687 / 7 - 1'dir. Bkz. 33 nolu dipnot.

⁴¹ En eskisi 1706 yılına kadar giden bu belgeler şunlardır: İE.TZ, 10 / 1013, AE.SAMD.III, 45 / 4491 - 2, AE.SAMD.III, 45 / 4491 - 1, C.EV, 163 / 8109, C.EV, 43 / 2139 - a, C.EV, 488 / 24651 - a, C.TZ, 175 / 8710, C.EV, 582 / 29393, C.ADL, 51 / 3097 - 1, C.ADL, 51 / 3097 - 3, C.EV, 108 / 5364, A.RSK.d, 1698, C.ML, 125 / 5527 - a ve b, DH.MKT, 687 / 7 - 3, BOA, İE.EV, 66 / 7122, MF.MKT, 962 / 36 - 1a, MF.MKT, 962 / 36 - 1b, MF.MKT, 954 / 12, MF.MKT, 962 / 36 - 2, BEO, 3094 / 232037 - 2a ve 2b, BEO, 3094 / 232037 - 2c, MF.MKT, 962 / 36 - 3a, MF.MKT, 962 / 36 - 3b, MF.MKT, 962 / 36 - 4.

tedir. Bu belgelerden dördü Somuncu Baba'nın Aksaray'da "medfun" olduğunu, ikisi Somuncu Baba Türbesi'nin Aksaray'da bulunduğunu, dördü Aksaray'da Somuncu Baba adına bir cami olduğunu, üçü Aksaray'da Somuncu Baba adına bir tekke olduğunu, biri Aksaray'da Somuncu Baba adına bir vakıf bulunduğunu, yedisi Aksaray'da Somuncu Baba soyundan gelenlerin yaşadığını ve 14'ü de Aksaray'da Şeyh Hamîd adlı bir mahalle mevcut olduğunu zikretmektedir.⁴² Bu durumda Ahmed Akgündüz'ün Aksaray'da mezar olduğuna dair Osmanlı Arşivi'nde bir belge olduğu tespiti doğruyu yansıtmamaktadır. Osmanlı Arşivi'nde bulunan -şu ana değin tespit edebildiğimiz- dört belgede, Somuncu Baba'nın Aksaray'da medfun olduğu söylenmekte ve ayrıca iki belgede de Somuncu Baba'nın türbesinin Aksaray'da bulunduğu belirtilmektedir.⁴³ Şunu özellikle belirtmek gerekir ki bu belgelerin tespiti sırasında mevcut Osmanlı Arşivi özet sistemi üzerinden tarama yapılmış ve gösterilen belgelere ulaşılabilmektedir. Özet sistemine yansımayan fakat içerisinde Somuncu Baba ile ilgili bilgiler geçen diğer belgelerin ise ileriki zamanlarda karşımıza çıkması, büyük kıymet ifade edecektir. Şunu hemen belirtmek gerekir ki bu belgeler Darende'deki Somuncu Baba neslinden gelen ve Osmanlı Arşivi'ne bağışlanan belgeleri kapsamamaktadır.

IV. DARENDE'DEN BAĞIŞLANAN BELGELER

Osmanlı Arşivi belgeleri içinde, "SB" koduyla açılmış, Darende'deki Somuncu Baba soyundan gelenler tarafından kuruma bağışlanmış belgeler bulunmaktadır. "SB" (Somuncu Baba Evraki) kodu altında 60 kadar adres bulunmaktadır. Bu evrakın çoğunda Somuncu Baba'nın Darende'de medfun olduğu yazılıdır. Öte yandan aynı tarz belgeler, yani özel kişilerin ellerindeki belgeler açısından bakıldığında, Aksaray'da yaşayan ve Somuncu Baba soyundan gelen kişilerin elindeki yüzlerce belge tarafımızdan görülmüştür.⁴⁴ Tespitlerimize göre mevzu bahis belgelerde Aksaray ibaresi ve Aksaray'da medfun olma bilgisi geçmektedir. Bununla beraber Aksaray'da

⁴² Tespit edebildiğimiz Osmanlı Arşivi belgelerinin içeriklerinin tasnifi şu şekildedir: Şeyh Hamîd'in Aksaray'da medfun olduğu hakkında 4, Aksaray'daki Şeyh Hamîd-i Veli Türbesi hakkında 1, Aksaray'daki Şeyh Hamîd-i Veli soyundan gelenler hakkında 7, Aksaray'daki Şeyh Hamîd-i Veli Camii hakkında 4, Aksaray'daki Şeyh Hamîd-i Veli Tekkesi hakkında 3, Aksaray'daki Şeyh Hamîd-i Veli Vakfı hakkında 1, Aksaray'daki Şeyh Hamîd Mahallesi hakkında 14.

⁴³ BOA, İE.EV, 66 / 7122 (1721), "...medine-i Aksaray'da medfun Şeyh Hamîd-i Veli kaddese sırrıhu'l-aziz hazretlerinin evladından Yusuf ve Mustafa..."; BOA, C.EV, 163/8109 (1774), "...medine-i Aksaray'da medfun kutbü'l-arifin Şeyh Hamîd-i Veli ve Baba Yusuf Hakiki evladlarından..."; BOA, C.ADL, 51/3097-1 (1795), "...kadimilerinden medine-i Aksaray'da medfun kutbü'l-arifin ve gavsü'l-vasilin hazret-i Şeyh Hamîd-i Veli kaddese sırrıhu'l-azizin sütalesinden..."; BOA, C.ADL, 51/3097-3 (1795), "...medine-i Aksaray'da medfun kutbü'l-arifin ve gavsü'l-vasilin hazret-i Şeyh Hamîd-i Veli kaddese sırrıhu'l-azizin evladlarından olub..."; ayrıca iki belgede de Somuncu Baba'nın türbesinin Aksaray'da olduğu belirtilmektedir, bkz. BOA, C.EV, 43/2139-a (1766), "...Şeyh Hamîd-i Veli kaddese sırrıhu'l-azizin mahallesi sükkanından evlad ve evladlarından olub müşarün ileyhin bina eyledikleri cami-i şerif ve türbe-i firdevs ve tekke-i aşiyaneleri..."; BOA, C.EV, 582/29393 (1782), "...müteveffa-yı muma ileyhin cami-i şerifi ve türbe-i latifi ve tekyesi müşrif-i harab oldukça...".

⁴⁴ Mustafa Güzel başta olmak üzere, ellerindeki mevcut belgeleri gösterme nezaketinde bulunanlara teşekkür ediyorum.

yaşayan ve ellerinde belge olan söz konusu Somuncu Baba ahfadı, ailede bulunan belgelerin tasnifi ve bunların arşive kazandırılması girişiminde bulunmamışlardır. Bu belgelerin Osmanlı Arşivi'ne kazandırılması durumunda, arşivdeki belgeler çeşitlenecek ve Somuncu Baba'ya dair belge sayısı artacaktır. Velhasıl tabakat kitaplarına nazaran çok daha sonraki tarihlerde kaleme alınan ve en eskisi 1706 yılına ait olan Osmanlı Arşivi belgelerinde de Somuncu Baba'nın mezarının Aksaray'da olduğu açıkça belirtilmektedir.

V. ÇELİŞKİ NASIL AÇIKLANABİLİR?

Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler her ne kadar tabakat eserlerine göre geç dönemlere ait kaynaklar olsa da, Aksaray ve Darende özelinde, belgelerdeki bu çelişkinin bir açıklaması yapılabilmelidir. Darende'de mevcut Somuncu Baba neslinden Osmanlı merkezine gelen mektup ve dileklere, merkezden verilen cevaplar görmezden gelinmeden bilimsel ve mantıklı bir kritik yapılmalıdır. Gördüğümüz kadarıyla Osmanlı merkez bürokrasisi, taşradan gelen belgelerdeki bilgileri sorgulamadan, yerel kabule uygun cevaplar yazmaktadır. Somuncu Baba meselesinin dışındaki başka mevzularda da bu mefhum görülmektedir. Nitekim benzer bir durum, Abdurrahman Gazi'nin türbesi konusundadır. Abdurrahman Gazi'nin, sahabeden olduğu kabul edilir ve İslam orduları tarafından Doğu Anadolu'ya yapılan akınlarda görev almıştır. Osmanlı Arşivi belgelerine göre Abdurrahman Gazi'nin iki türbesi mevcuttur. Biri Erzurum'da ve diğeri Ahlat'tadır.⁴⁵ Nitekim bugün hem Erzurum hem de Ahlat'ta türbelerin mevcudiyeti bilinmektedir.⁴⁶ Aynı durum için verilebilecek en bilindik diğer örnekler, Yunus Emre⁴⁷ ile Nasreddin Hoca'dır.⁴⁸ Burada belirtilmesi gereken tespit, Osmanlı merkez bürokrasisinin, taşradan gelen belgelerdeki kabulleri sorgulama gibi bir kaygısının olmadığıdır. Osmanlı bürokrasisi, taşra halkının kabullerine saygılı davranarak ve müdahale etmeyerek mukabil cevaplar vermiştir. Bununla beraber bu mukabele, çalışmamıza konu olan çelişkilerin kalıcılılaşmasına ve resmîleşmesine sebep olmuştur.

SONUÇ

Toplum bilincinde, Somuncu Baba'nın ebedî istirahatgâhının Aksaray'da ve Darende'de olduğu algısı, yüzyıllar içinde birbirinden habersiz

⁴⁵ Erzurum'daki Abdurrahman Gazi türbesi hakkında bkz. BOA, HAT, 1622/60 (1839) ve Ahlat'taki Abdurrahman Gazi türbesi hakkında bkz. BOA, DH.MKT, 682/18 (1903).

⁴⁶ Bu iki Abdurrahman Gazi'nin farklı kişiler olması da elbette mümkündür, bu konunun kritiği ancak tüm belge ve kaynaklar incelendikten sonra halledilebilir gibi görünmektedir.

⁴⁷ Yunus Emre için birçok mezar yeri dile getirilmektedir: Eskişehir, Karaman, Aksaray, Ordu, Manisa, Erzurum, Isparta, Afyon, Sivas, Tokat ve Azerbaycan'daki Şeki.

⁴⁸ Nasreddin Hoca'nın mezarı için Akşehir ve Eskişehir ön plana çıkmaktadır.

ancak paralel olarak gelişmiş görünmektedir. Somuncu Baba'nın yaşadığı dönemden uzun süre sonra (yaklaşık 300 yıl) kaleme alınan Osmanlı Arşivi belgelerinde hazretin mezarı konusunda farklı malumat bulunması, söz konusu sürecin evraka yansımadır. Osmanlı bürokrasisinin kendisine gelen talepleri sorgulamadan cevaplaması, Osmanlı evrakında aynı konuda farklı bilgilerin yer almasını sağlamıştır. İsmail Erünsal Hoca, Ahmet Akgündüz'ün muahhar belgeleri ve vakıf kayıtlarını tek delil gibi görmesini de eleştirmektedir⁴⁹.

Somuncu Baba hazretlerinin nerede medfun olduğu konusunda devam eden bir ihtilaf söz konusudur. Bununla beraber bu ihtilaf, tarih ilminin araştırma metotları çerçevesinde çözümlenebilmektedir. Konuya dair tabakat kitapları ve arşiv belgeleri bulunmaktadır. Arşiv belgelerinin bu konuda son sözü söyleme durumunda olmadığı görünmektedir. Zira hazretin gerek Aksaray'da gerekse Darende'de medfun olduğuna dair evrak bulunmaktadır. Bu durumda tabakat eserlerine bakmak gerekmektedir. Bu tarz eserler konumuzla ilgili esash ve kâfi ana kaynaklar durumundadır. Çalışmamızda tetkik edildiği üzere mevzu bahis eserlerde Somuncu Baba hazretlerinin Aksaray'da medfun bulunduğu açık bir şekilde kaydedilmektedir. Bunun yanı sıra tabakat kitaplarının, mevzumuzla alakalı Osmanlı Arşivi evrakına göre erken dönem kayıtları olması, kıymetlerini arttırmaktadır.

Konu üzerine araştırma yapmış akademisyen ve araştırmacıların çalışmaları göz önüne alınmalıdır. Konuyu ilmî ispatlarla ele alan bilim insanlarından olan İsmail Erünsal, Ethem Cebecioğlu, Hasan Kâmil Yılmaz, Haşim Şahin, Mefail Hızlı⁵⁰, hazretin Aksaray'da medfun olduğunu belirtmektedirler. Hazretin Darende'de medfun olduğu yönünde iddiaları ile bilinen Ahmet Akgündüz, çalışmamızda adı geçen eserinde ve 2011 yılında Aksaray'da gerçekleşen sempozyumda mevzuyla, *muhtemelen Darende'de* kaydı ile yaklaşmakta ve kesin bir ifadeden imtina etmektedir. Burada Akgündüz'e ait söz konusu esere İsmail Erünsal tarafından oldukça sert bir reddiye yazıldığını, bu reddiye Akgündüz tarafından verilen cevabı ise yeterli görmediğimiz belirtelim. Dahası, çalışmamızda belirttiğimiz üzere Akgündüz'ün Osmanlı Arşivine göre kaleme aldığını belirttiği eserinde, Aksaray ibarelerini görmediğini de not etmiş bulunuyoruz. Öte yandan Akgün-

⁴⁹ Erünsal'ın ifadeleri şöyledir: "Şüphesiz ki, bir kişinin bir yerde vakfı olması o kişinin orada medfun olduğunu göstermez. 18. Asırdan itibaren yazılmış fermanî berat, tezkire ve ilâm gibi muahhar belgelerin muhtevası ise Somuncu Baba'nın kesin olarak Darende'de medfun olduğunu göstermemektedir. Bu tür belgeler üzerinde çalışanlar bilirler ki bu cins kayıtlardaki bilgi belgenin yazıldığı tarihte mevcut ve yaygın olan kanaatleri aksettirmektedir. Bu tür belgelerin bu şekildeki verdikleri bilgilere güvenecek olacak olursak Yunus Emre'nin veya Ashâb-ı Kehf'in Anadolu'nun birçok şehrinde medfun olduğunu kabul etmemiz gerekecektir. Erünsal, Somuncu Baba, s.312.

⁵⁰ Somuncu Baba hakkında yapılan bilimsel çalışmalardan bazıları daha önce zikredilmişti. Bu çalışmaların yanı sıra; Mefail Hızlı, "Somuncu Baba", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/2 (1987), s. 263-270 ve Hasan Kamil Yılmaz, "XV. Asır Mutasavvıfları Arasında Somuncu Baba'nın Yeri", *Somuncu Baba ve es-Seyyid Hulusi Efendi Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul, 1991, s. 15-28.

düz'ün, konuyla ilgili olarak en eskisinden başlamak üzere tabakat kitaplarını önemli kaynak olarak ele almaması ve buradan hareketle çıkarıma gitmemesi de tarih ilmi açısından bir eksiklik olarak durmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, biz eleştirdiğimiz duruma düşmemek için birinci el kaynakların asıllarına ulaştık ve istifade ettik. Bu kaynaklar (tabakat eserleri) 15. Yüzyılda vefat etmiş bir şahsiyet hakkında başvurulacak tek kaynaktı. Bunun haricinde araştırmacıların muahhar belgelerle konuyu çözmeye yoluna gitmelerini görmezden gelmedik. Hem Devlet Arşivleri (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) hem de özel arşivlerde bulunan çok miktardaki belgeleri "Darende'de medfun olduğunu söyleyen belgeler var" iddiası karşısında hazır hale getirdik. Aksaray'ın iddiasını güçlendiren hatırı sayılır miktardaki belgeler de tespitlerimizin doğruluğunu desteklemektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

-BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

-DH.MKT, 687 / 7 – 1

-İE.TZ, 10 / 1013,

-AE.SAMD.III, 45 / 4491 – 2,

-AE.SAMD.III, 45 / 4491 – 1,

-C.EV, 163 / 8109,

-C.EV, 43 / 2139 – a,

-C.EV, 488 / 24651 – a,

-C.TZ, 175 / 8710,

-C.EV, 582 / 29393,

-C.ADL, 51 / 3097 – 1,

-C.ADL, 51 / 3097 – 3,

-C.EV, 108 / 5364,

-A.RSK.d, 1698,

-C.ML, 125 / 5527 – a ve b,

-DH.MKT, 687 / 7 – 3,

-İE.EV, 66 / 7122,

-MF.MKT, 962 / 36 – 1a,

-MF.MKT, 962 / 36 – 1b,

-MF.MKT, 954 / 12,

-MF.MKT, 962 / 36 – 2,

-BEO, 3094 / 232037 – 2a ve 2b,

-BEO, 3094 / 232037 – 2c,

-MF.MKT, 962 / 36 – 3a,

-MF.MKT, 962 / 36 – 3b,

-MF.MKT, 962 / 36 – 4

-İE.EV, 66 / 7122

-C.EV, 163/8109

-C.ADL, 51/3097-1

-C.ADL, 51/3097-3

-C.EV, 43/2139-a

-C.EV, 582/29393

-HAT, 1622/60

-DH.MKT, 682/18

Kitap/Makale

-AKGÜNDÜZ, Akmet (2009), *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Alisi*, İstanbul.

-AKGÜNDÜZ, Akmet (2012), “Somuncu Baba Bir Güneştir Işıkları Hem Darendede Hem De Aksaray’ı Aydınlatmaktadır”, *Uluslararası Somuncu Baba Sempozyumu*, Aksaray 2011.

-AKKUŞ, Mehmet (2012) “Somuncu Baba Gibi İlim ve İrfan Erlerinin Temel Vasıfları”, *Uluslararası Somuncu Baba Sempozyumu*, Aksaray 2011.

-ALİ ŞİR NEVAÎ (1979), *Nesayimü'l-Mehabbe min-Şemayimi'l-Fütüvve*, haz. Kemal Eraslan, İstanbul.

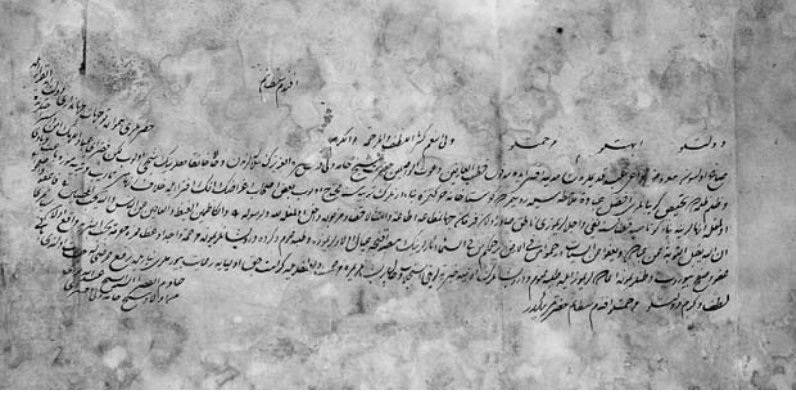

- BAKKAL, Ali (2012), "Somuncu Baba'nın Yaşadığı Dönemde Anadolu'da Yaşayan Âlim Ve Süflerinin Müsbet İlimlerle İlişkisi", *Uluslararası Somuncu Baba Sempozyumu*, Aksaray 2011.
- ÇİÇEK, Yakup (1997), "Harîrizâde", *DİA*, C. 16.
- ÇİÇEK, Yakup (2012), "Tibyânü'l-Vesâilî'l-Hakâik", *DİA*, c. 41.
- DURMUŞ, İsmail, Abdülhamit Birışık, Mehmet Efendioğlu, Eyyüp Said Kaya, Mustafa Öz, Reşat Öngören, Casim Avcı ve Abdülkadir Özcan (2010), "Tabakat", *DİA*, c. 39.
- DENİZ, Bekir, "Şeyh Hamid-i Veli (Somuncu Baba) Aile Mezarlığı", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri*, T.C. Kültür Bakanlığı.
- ERÜNSAL, İsmail (1995), "Yeni Bir Kaynağın Işığında Somuncu Baba", Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı.
- ERÜNSAL, İsmail E. (1994), "Abdurrahman el-Askerî's Miratü'l-Isk: A New Source for the Melâmî Movement in the Ottoman Empire during the 15th and 16th Centuries", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 84, Wien.
- ERÜNSAL, İsmail (2003), XV-XVI. Asır Bayramı Melamiliği'nin Kaynaklarından Abdurrahman el-Askerî'nin Mir'atü'l-İşk'ı / Abdurrahman el-Askeri, Ankara, 2003.
- GÜL, Mustafa Fırat (2013), *Feryat ve Çağrı, Aksaray'ın ilk Valisi Abdullah Sabri Bey'in Hayatı, Mücadelesi ve İki Manzum Eseri*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- HARİRİZADE, *Tibyânü'l-Vesâilî'l-Hakâik*, v. 173a, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi Yazmaları, N. 430
- HIZLI, Mefail (1987) "Somuncu Baba", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II/2
- KOMİSYON (2012), "Şeyh Hamid-i Veli", *Uluslararası Somuncu Baba ve Hulusi Efendi Sempozyumu Bildiri Özetleri*.
- KUT, Günay (2003), "Lâmî Çelebi", *DİA*, C. 27.
- LAMÎ, *Tercüme-i Nefâhatü'l-Üns*, v. 46b, Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Yazmaları, No. 27
- Mehmed Mecdî Çelebi, *Hadâiku's-Şekâik* (Tercüme-i Şekâik), v. 78a-79b, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal Yazmaları, No. 858.
- NAMLI, Ali (2001), "İsmail Hakkı Bursevî", *DİA*, C. 23.
- İsmail Hakkı Bursevî, *Silsilenâme-i Celvetiye*, v. 63a-65b, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Yazmaları, No. 230
- ÖZCAN, Abdülkadir (2010), "Eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye", *DİA*, C. 38.
- ÖZCAN, Abdülkadir (2003), "Mecdî, Mehmed", *DİA*, C. 28.
- ÖZTÜRK, İsmail Fehmi (1962), *Darende Tarihi*, Baysal Matbaası, Düzce.
- ŞAHİN, Haşim Şahin (2009), "Somuncu Baba", *DİA*, C. 37.
- TAŞKÖPRİZADE (1985), *eş-Şekâiku'n-Numaniye fi-Ulemai'd-Devleti'l-Osmaniye*, Yay. Ahmet Suphi Fırat, İstanbul.
- TOPAL, Nevzat (2012), "Somuncu Baba'nın Yaşadığı Devirde Aksaray'ın Siyasî Ve Kültürel Yapısı", *Uluslararası Somuncu Baba Sempozyumu*, Aksaray 2011.
- ULUDAĞ, Süleyman (2006), "Nefehâtü'l-Üns", *DİA*, C. 32.
- VELİOĞLU, Tarık (2008), *Osmanlı'nın Manevî Sultanları*, Hayy Kitap, İstanbul.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (2001), "Taşkoprizâde Ahmed Efendi", *DİA*, C. 40.
- YILMAZ, Hasan Kamil (1991), "XV. Asır Mutasavvıfları Arasında Somuncu Baba'nın Yeri", *Somuncu Baba ve es-Seyyid Hulusi Efendi Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul.

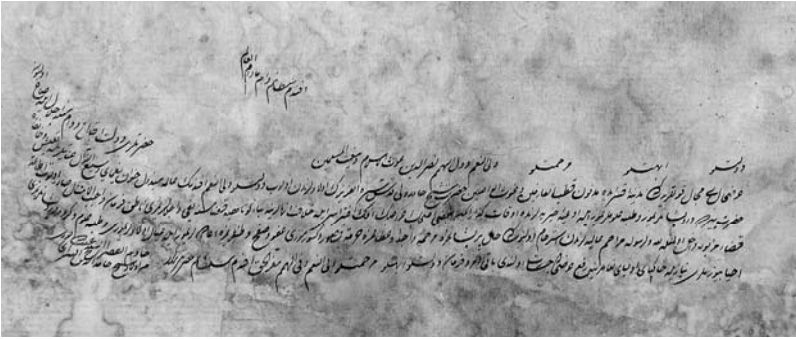

EKLER

EK-1: "Aksaray'da medfun kutbü'l-arifin ve gavsü'l-vasilin Şeyh Hamid-i Veli kaddese sırrıhu'l-aziz" ibaresi geçen belge (BOA, C.ADL, 51 / 3097 – 1-25 Eylül 1795)

EK-2: "Aksaray'da medfun kutbü'l-arifin ve gavsü'l-vasilin Şeyh Hamid-i Veli kaddese sırrıhu'l-aziz" ibaresi geçen başka bir belge (BOA, C.ADL, 51 / 3097-3-25 Eylül 1795)

EK-4: "Aksaray'da medfun Şeyh Hamid-i Veli -kaddese sırrıhu'l-aziz- hazretlerinin soyundan gelen Yusuf ve Mustafa ibn Musa..." ibarelerinin bulunduğu bir belge (BOA, İE.EV, 66 / 7122- 9-18 Şubat 1721)

